

основну настанову сучасних програм з іноземних мов для шкіл Швеції: забезпечити такий рівень мовної підготовки учнів, котра дозволила б їм як майбутнім громадянам об'єднаної Європи вільно і безболісно адаптуватися в нових суспільно-політичних і соціально-економічних умовах.

Простежуючи хід змін у шкільній іншомовній освіті Швеції за останні десятиліття минулого століття, ми дійшли висновку, що державна політика у цій галузі відповідає процесам глобалізації в Європі і світі. Методологічну основу системи навчання іноземних мов в обов'язковій школі та гімназії країни становить комунікативний підхід. Важливим аспектом іншомовної політики держави є досягнення учнями високого рівня комунікативності в мовах. При організації педагогічного процесу у шведських школах і гімназіях всюди враховуються принципи і рекомендації, сформульовані в основних документах Ради Європи, котрі мають методологічну і практичну значимість. Реформи в іншомовній освіті Швеції розширили віковий діапазон вивчення мов у школі, поповнили комунікативні компетенції соціокультурними, а зміни у підході до оцінювання знань, умінь і навичок сприяють кращому оволодінню мовними і мовленнєвими компетенціями.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Бим И. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника (опыт системно-структурного описания). — М.: Русский язык, 1977. — 288 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. — К.: Либідь, 1997. — 374 с.
3. Исмаилов Э. Шведская модель довузовской профессиональной подготовки. — Карлскруна, 2002. — 342 с.
4. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англійських країн в контексті глобалізації (90-і рр. – поч. XXI ст.). — Суми, 2004. — 500 с.
5. Содержание обучения иностранным языкам в средней школе: Организация речевой деятельности / Под ред. А. Д. Климентенко. — М.: Педагогика, 1984. — 144 с.
6. Соколов Е. М. Общеобразовательная школа и педагогическая мысль в послевоенной Швеции: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. — М., 1966.
7. Kommentarmaterial Lgr 80: Undervisning i främmande språk (1990). SÖ:s publikation-Läroplaner (1990:1). — Stockholm: Skolverstyrelsen och Utbildningsförlaget.
8. Lars O. Lagerqvist. A History of Sweden. — Swedish Institute, 2001. — 203 p.
9. Läroplan för grundskolan. (1962) Kungl. Skolöverstyrelsens skriftserie 60. — Stockholm: Kungl. Skolöverstyrelsen.
10. Läroplan för grundskolan. Lgr 69. Allmän del. (1969). — Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget.
11. Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolgormerna. (Lpo 94, Lpf 94) (1994). — Stockholm: Utbildningsdepartament.
12. Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2000:4) om kursplaner och betygskriterier för kurser i amnet engelska i gymnasieskolan.
13. SOU 1992:94 Skola för bildning. Huvudbetänkande av läroplanskommitten. — Stockholm: Norstedts.
14. SOU1950:26 Utbildningsakt för Enhetsskola. (1950). — Stockholm: Utbildningsdepartament. — 168 s.
15. Education Act at a Glance. OECD Indicators 2002. — OECD, 2002. — 382 p.

Олег КОЦЮБИНСЬКИЙ

### НІМЕЦЬКА ШКОЛА-ІНТЕРНАТ ODENWALDSCHULE: ДОСВІД РОБОТИ

*У статті висвітлені основні принципи роботи школи Odenwaldschule (Генпенгайм, Німеччина) – представника реформаторської педагогіки. Проаналізовано організацію навчально-виховного процесу та запропоновано запозичення певних елементів в українську систему освіти.*

Модернізація вітчизняної системи освіти спонукає до вивчення зарубіжного досвіду в цій галузі. Досвід Німеччини, як і багатьох інших європейських країн, є корисним для національного шкільництва, оскільки на початку ХХ ст. в ній виникли проблеми, схожі з тими, які ми маємо сьогодні в українській школі. По-перше був відсутній зв'язок змісту навчання в середній школі із практичними запитами промисловості та інших галузей економіки до

майбутніх працівників. По-друге одним із запропонованих шляхів вирішення проблеми стало заснування шкіл-інтернатів, організація навчання в яких ґрунтувалася на принципово нових підходах: учень розглядався тепер не лише об'єктом навчального процесу, а й творцем свого навчання.

На прикладі школи-інтернату Odenwaldschule, заснованої педагогом-реформатором Паульом Гехебом, розкриємо особливості організації навчання на засадах реформаторської школи.

Зважаючи на важливість реформаторського руху як для світової, так європейської педагогіки, його зародження і розвиток стали об'єктом досліджень багатьох зарубіжних і вітчизняних учених. Так, наприклад, російська дослідниця Л. Образцова відзначає особливу роль гуманістичної педагогічної думки Німеччини у творенні сучасної педагогіки цієї країни [4, 25]. Педагогічні погляди і діяльність одного із представників реформаторського руху Німеччини, представника трудової школи Георга Кершенштейнера розкриті у роботі українського науковця Т. Токаревої [6]. О. Перетятко проаналізував досвід діяльності початкових і середніх шкіл Харківщини в 1890–1917 рр. на основі ідей реформаторської педагогіки [5].

Отже, інтерес до змісту реформаторської педагогіки Німеччини вітчизняних і зарубіжних науковців, його використання у вітчизняній педагогіці очевидний. Хоча, з іншого боку, фундаментальних праць, які би системно аналізували цей досвід, немає.

**Метою статті** є розкриття особливостей організації навчально-виховного процесу в школі-інтернаті Німеччини Odenwaldschule на засадах реформаторської педагогіки з метою пошуку педагогічних ідей, які можна застосувати в умовах модернізації національної системи освіти.

Початок ХХ ст. ознаменувався для освіти Німеччини докорінними змінами традиційної школи, новими навчальними закладами, які ґрунтувались на принципах реформаторської педагогіки. Власне назва цього напрямку містить пояснення своїх завдань і суті — реформи тогочасної системи середньої освіти.

Інтенсивний розвиток промисловості в Європі загалом і Німеччині зокрема вимагав кваліфікованих працівників, які б уміли самостійно опановувати нові технології, були здатними до навчання і засвоєння нових знань. З такими завданнями не могла справитися ні система середньої освіти, ні професійної, оскільки перша була виключно схоластичною, а друга — ще недостатньо сформувалася для того, щоб оперативно реагувати на зміни потреб ринку праці. Тому в колах німецьких педагогів (Гурліт, Шаррельман, Г. Вінекен, Г. Кершенштейнер та ін.) виникла ідея заснування шкіл-інтернатів, які, крім середньої освіти, давали б учням і професійну освіту. Ці інтернати повинні були тісно співпрацювати з промисловими підприємствами, отримуючи таким чином актуальну інформацію про вимоги і запити до майбутніх працівників — теперішніх вихованців шкіл-інтернатів.

Одним із засновників такої школи-інтернату був П. Гехеб. Свою педагогічну діяльність він розпочав у шкільній общині «Вікерсдорф» під керівництвом знаного тоді в Німеччині педагога Г. Вінекена. Не знайшовши спільної мови з останнім, П. Гехеб вирішує заснувати власну школу. Це відбулось 15 квітня 1910 р. Школа на час свого відкриття мала 15 учнів (11 хлопчиків і 4 дівчаток). Основним завданням, яке ставив перед собою П. Гехеб, було гармонійне навчання і виховання дітей на лоні природи, «без отрути навколишнього світу». Учні жили й навчались у школі-інтернаті, що розташовувалася в горах, неподалік від містечка Геппенгайм (Гессен). Навчальний рік містив два семестри, між якими були різдвяні канікули. Тільки на цей час і на час літніх канікул учні залишали інтернат. Решту часу вони проводили у школі. До речі, її назва Odenwaldschule походить від назви лісу Odenwald, що оточував школу.

Організація шкільного процесу в Odenwaldschule відрізнялася від традиційної концепції німецької школи. Учні жили в так званих «сім'ях» (по 7–10 осіб). Кожну «сім'ю» очолював учитель або подружжя вчителів (в Odenwaldschule дуже часто працювали сімейні пари). Вчитель у цій ролі виконував певні функції батьків учнів: стежив за дотриманням ними розпорядку дня (вставали учні в 6.30 год.), підтриманням порядку в кімнатах. Як голова «сім'ї» педагог піклувався про успішність довірених йому учнів, а в разі виникнення проблем з навчанням допомагав долати своїм підопічним труднощі.

Крім традиційних предметів (математика, німецька мова та література, фізика, хімія та ін.), в Odenwaldschule велика увага приділялася спілкуванню учнів з природою через уроки орієнтування на місцевості. При школі учні доглядали також за домашніми тваринами – коровами, вівцями, козами. Уроки географії відбувалися під відкритим небом, безпосередньо в лісі чи на гірських луках. Таким чином учні прилучалися до природи, вчилися розуміти красу, пізнавали значення праці.

Оскільки діти перебували в школі постійно, то й розпорядок у ній був побудований так, щоб навчання поєднувалося з відпочинком, рухливими іграми. Велике значення в Odenwaldschule приділялося заняттям спортом. До обіду учні відвідували більшу частину уроків, а післяобідній час присвячувався творчості — малюванню, музиці, танцям.

Для більш ефективної організації дозвілля педагоги надавали дітям можливість самостійно організувати його. З цією метою школярам пропонувався перелік можливих гуртків, а з боку вчителів на учнів не здійснювалося жодного тиску щодо вибору того чи іншого заняття. З початкових класів (навчання в Odenwaldschule починалося з 5-го класу) учень привчався до самостійного вибору.

Щодо спорту, то від заснування школи-інтернату заняття фізкультурою були обов'язковими для всіх учнів і на випускних іспитах іспити з цього предмета ставились як з математики та фізики. Гірська місцевість, що оточувала Odenwaldschule, давала змогу організувати з учнями влітку походи в гори, які нерідко тривали декілька днів, а взимку — регулярно проводити прогулянки на лижах. На початку існування школи П. Гехеб ввів традицію так званих «повітряних ванн»: як у літню, так і зимову пору учні проводили ранкову зарядку на свіжому повітрі оголеними. Це, на думку педагога, мало загартувати дітей і навчити їх жити в гармонії з природою. Нині до послуг учнів Odenwaldschule строкатий перелік спортивних курсів і гуртків: гребля на байдарці і каное, альпінізм, різні види танців (спортивні, класичні, латиноамериканські, східні), аеробіка, бадмінтон, настільний теніс, великий теніс, футбол, баскетбол, волейбол тощо. Деякі курси ще тільки розробляються.

Нетрадиційною була роль вчителя у навчально-виховному процесі Odenwaldschule. Крім того, що на педагогів покладалася функція голів «сімей», вони відповідали за два, три, а іноді й чотири предмети. Велика увага відводилася вивченню іноземних мов. Англійська, французька, італійська, латинь – це ті мови, які учні не лише вивчали, а й читали ними автентичні тексти, ставили спектаклі, вивчали танці тих країн, мова яких вивчалася. Через вивчення мов відбувалося міжкультурне виховання, учнів ознайомлювали із звичаями і традиціями інших народів. Таке різноманіття в організації навчання покладало на вчителя певні обов'язки, основним з яких була співорганізація дозвілля школярів — учителі розробляли нові гуртки (гончарства, обробки дерева і металу, книгодрукування тощо) за допомогою фахівців, яких запрошувала Odenwaldschule.

П. Гехеб керував школою до 1933 р. Оскільки його дружина Едіт Касіпер за національністю була єврейкою, він був змушений емігрувати з сім'єю у Швейцарію, де заснував школу на зразок Odenwaldschule і назвав її «школою людяності» (Ecole d'Humanite).

Наступні керівники Odenwaldschule дотримувались педагогічної концепції П. Гехеба і намагались зберегти ті традиції шкільного життя, які виникли й утвердилися під час його керівництва. Незважаючи на Другу світову війну, Odenwaldschule не припинила свого існування, хоча й зазнала впливу нацистської ідеології: вихованці Odenwaldschule були змушені вступити до молодіжної спілки «Молодь Гітлера» («Hitlerjugend»), кожного ранку перед головною будівлею школи — будинком імені Гете (Goethehaus) — збирались учні й учителі для урочистого підняття прапора нацистської Німеччини. Попри ці негативні чинники навчання в Odenwaldschule не зазнало кардинальних змін. Тут, як і раніше, проводилися заняття, відбувалися театральні постановки, організовувалися концерти.

Нині Odenwaldschule є престижним міжнародним інтернатом для обдарованих дітей, аналогів якому в Німеччині немає. Тут навчаються учні як з Європи, так і з Північної та Південної Америки, Азії. Навчання у школі починається з 5-го і триває до 13-го класу. Отже, Odenwaldschule дає неповну середню освіту (Realschule) — 9 клас, повну середню освіту (Hauptschule) — 10 клас, атестат гімназії (Gymnasium) — 11 і 12 класи. Останній рік навчання відводиться для професійної підготовки учнів (Fachausbildung). Упродовж цього року учні

мають змогу освоїти одну із професій: столяр, слюсар, спеціаліст з інформаційних технологій, друкар, дизайнер одягу. Професійне визначення починається для дітей з 10-го класу, тому на останньому році навчання вони вже мають достатній досвід роботи зі своєї спеціальності. Цікавим є також той факт, що більшість учнів працевлаштовуються на підприємствах відразу після закінчення школи.

У 1999 р. в Odenwaldschule введена система курсів. Пропонується перелік предметів, які учні повинні пройти протягом свого навчання. Починаючи з 9-го класу, кожен школяр самостійно вибирає для себе навчальні дисципліни на рік. У разі неуспішного складання іспиту з предмета його вивчення переноситься на наступний рік. Навчання розподілене на триместри: перший триває до Різдвяних канікул, другий — до Великодніх, третій завершується в середині липня. Таким чином, учні мають шість тижнів літніх канікул, тиждень Різдвяних і тиждень Великодніх.

Кожний вчитель Odenwaldschule, крім обов'язків «голови сім'ї» відповідальний за два або три навчальні предмети. У школі навчальної програми як такої немає. Вчитель на початку року подає в загальношкільний збірник короткий опис свого предмета, в якому вказує основні теми, які вивчатимуть учні. Тож кожен школяр може вибрати курс в того чи іншого вчителя з одного і того ж предмета. Велика частина навчального часу відводиться проектній роботі. Вивчення кожної теми завершується не контрольною роботою, а захистом школярами власних проектів. Їх форма і зміст часто визначаються учнями. Вчитель може лише коригувати підготовку проектів.

Велике значення для життя інтернату має учнівське самоврядування — парламент. Це колективний виборний учнівський орган, який покликаний вирішувати різні проблеми учнів (починаючи з побутових непорозумінь і закінчуючи проблемами з навчанням). Парламент очолює, як правило, один з учнів старших класів, якого обирає вся школа на один рік. Паралельно з учнівським парламентом функціонують служби психологічної підтримки, пожежна, офісна, продовольча. В усіх них задіяні учні. Основним їхнім завданням є дублювання аналогічних служб, в яких задіяні дорослі, але в неробочий час. Так, наприклад, після 17.00 год., коли закінчується робочий день шкільної адміністрації, свою роботу до 20.00 год. здійснює учнівська офісна служба.

Особливістю Odenwaldschule є також третій тиждень навчання — середина вересня. Це так званий «тиждень мандрівок». Кожного року в школу приходять нові учні і для того, щоб вони легше входили в колектив своєї нової «сім'ї», проводяться поїздки в гори чи на озера впродовж тижня. За цей час новачки можуть ближче познайомитися зі своїми «членами сім'ї» та «головою сім'ї», а вчитель має можливість більше дізнатися про свого нового вихованця.

Odenwaldschule як навчальний заклад є доступним не для всіх бажаючих. Навчання у школі, незалежно від класу, коштує 2100 € в місяць, отже, в рік батьки повинні сплатити за навчання своєї дитини 25200 €. Ця сума не включає вартість матеріалів, які потрібні учням для уроків трудового навчання та інших занять. Зі свого боку школа надає учням можливість щоденно після уроків користуватися тренажерними залами, бібліотечними фондами, Інтернетом. На вихідні учні, які мають права водія, можуть за помірну ціну (5 € плюс паливо) орендувати автомобіль для власних потреб.

Навчання більшості учнів оплачують батьки, але серед учнів є значна частка тих, які вчаться в Odenwaldschule за кошт фондів підтримки обдарованої молоді. Переважно — це круглі сироти або напівсироти, які до Odenwaldschule виховувались у дитячих будинках. Саме такі учні, як правило, показують найкращі результати у навчанні, є дисциплінованими і самоорганізованими.

Розпорядок дня (перший урок починається в 7.30 год., а останній закінчується в 17.30 год.) сприяє концентрації учнів лише на навчанні й активному відпочинку. Діти не мають часу відволікатись на такі справи, як комп'ютерні ігри, беззмістовні розмови й ін. Таке ставлення педагогічного колективу до організації навчання, на нашу думку, дає максимально ефективний результат.

Будучи комплексним навчальним закладом, який поєднує в собі риси середньої школи і закладу професійної освіти, Odenwaldschule є наочним прикладом для України в контексті інтеграції середньої і професійної освіти. Організація таких закладів, вважаємо, дасть змогу

більш диференційовано підходити до освіти кожного учня, творчо розвивати в ньому схильність до тієї чи іншої професії. Керівництво шкіл такого типу зможе оперативнo реагувати на потреби ринку праці, корегуючи відповідно свої навчальні програми професійної підготовки, а співпраця з підприємствами та організаціями у проходженні на них учнями практики стане запорукою працевлаштування школярів.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Барило О. А. Ідеї вільного виховання в реформаторській педагогіці кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. — К., 2004. — 20 с.
2. Бондаренко Т. Проблеми підготовки дітей до школи в історії зарубіжної і вітчизняної педагогічної думки // Рідна школа. — 2003. — № 9. — С. 70–73.
3. Духавнева А. В. История зарубежной педагогики и философии образования. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. — 480 с.
4. Образцова Л. В. Гуманистическая педагогика Германии конца ХІХ – начала ХХ вв. 1870–1933 гг.: Дис. ... д-ра пед. наук. — М., 2003. — 446 с.
5. Перетяцько О. В. Ідеї реформаторської педагогіки в діяльності початкових і середніх шкіл Харківської губернії (1890–1917): Автореф. дис. ... канд. пед. наук. — Харків, 2001. — 17 с.
6. Токарева Т. С. Педагогічна діяльність та педагогічна спадщина Георга Кершенштейнера (1854–1932): Дис. ... канд. пед. наук. — Кіровоград, 2002. — 367 с.
7. Martin Näf, Paul Geheeb. Seine Entwicklung zur Gründung der Odenwaldschule. Belitz. — Deutscher Studien Verlag, Weinheim, 1998. — 449 s.
8. Martin Näf, Paul und Edith Geheeb Cassirer. Gründer der Odenwaldschule und der Ecole d'Humanite. Deutsche, Schweizerische und Internationale Reformpädagogik 1910–1961. Belitz. — Deutscher Studien Verlag, Weinheim. — 2005. — 558 s.